

RAZISKOVANJE LITERARNE USTVARJALNOSTI SLOVENSКИH PISATELJIC NA PRELOMU 20. IN 21. STOLETJA

SILVIJA BOROVNIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
silvija.borovnik@um.si

Prispevek se posveča raziskovanju del slovenskih pisateljic v zgodovini slovenske književnosti, in sicer na podlagi izbranih publikacij: *Pišejo ženske drugače?* (1995), *Pripovedna proza v Slovenski književnosti III* (ur. Jože Pogačnik, 2011), *Klič me po imenu* (2013), *Književne študije* (2012), *Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti* (2017) ter *Ugledati se v drugem: slovenska književnost v medkulturnem kontekstu* (2022). V njih je analizirano predvsem prozno delo slovenskih avtoric od 2. polovice 19. stoletja do sodobnosti, ki je tudi uvrščeno v kanon slovenske literarne zgodovine.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.5.2025.1](https://doi.org/10.18690/um.ff.5.2025.1)

ISBN
978-961-299-009-1

Ključne besede:
slovenske pisateljice,
proza,
roman,
večkulturnost,
medkulturnost

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.5.2025.1](https://doi.org/10.18690/um.ff.5.2025.1)

ISBN
978-961-299-009-1

Keywords:

Slovenian women writers,
prose,
novel,
multiculturalism,
interculturality

RESEARCHING THE LITERARY CREATIVITY OF SLOVENIAN FEMALE WRITERS AT THE TURN OF THE 20TH AND 21ST CENTURIES

SILVIJA BOROVNIK

University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
silvija.borovnik@um.si

The article focuses on the research into works by Slovenian women writers in the history of Slovenian literature, based on the following selected publications: *Do Women Write Differently?* (1995), *Narrative Prose in Slovenian Literature III* (ed. Jože Pogačnik, 2011), *Call Me by Name* (2013), *Literary Studies* (2012), *Multiculturalism and Interculturality in Slovenian Literature* (2017) and *Seeing Oneself in the Other: Slovenian Literature in an Intercultural Context* (2022). It analyses mainly the prose works of Slovenian women authors from the second half of the 19th century to the present, which are also included in the canon of Slovenian literary history.

University of Maribor Press

1 Uvod in teoretična izhodišča¹

Raziskovanje slovenske ženske ustvarjalnosti sem prvič združila v knjigi *Pišejo ženske drugače?* (Borovnik 1995). Helga Glušič je to delo pospremila z besedami: »Gradivo je tokrat prvokrat predstavljeno v celovitem razvoju in s posebnimi poudarki na pomembnih ustvarjalkah in izrazitih literarnih pojavih. Pri predstavitvi gradiva je avtorica posebej poudarila povezovanje literarnega ustvarjanja slovenskih pisateljic z družbenimi okoliščinami, v katerih so nastajala literarna dela v preteklosti in v sedanjem času.« Nadalje je zapisala, da knjigo uvaja teoretični uvod, ki predstavlja načelna določila pojma »ženska literatura« in s tem pojmom povezana zgodovinska, socialna in literarna vprašanja. Poudarila je, da v zvezi s poimenovanjem ločujem književnost, namenjeno ženskemu bralstvu, nadalje feministično književnost, ki literarno besedilo uporablja za idejne namene, ter umetniško književnost, ki jo pišejo ženske, čeprav se vse tri omenjene značilnosti večkrat prepletajo in dopolnjujejo. Opazila je tudi, da sem v svoji prvi knjigi poudarjala posebnost slovenske ženske književnosti, »namreč močno izražen občutek prikrajšanosti v ustvarjalnem hotenju, ki je posledica premajhnega ali celo nikakršnega upoštevanja ženskega deleža v slovenski literarni kritiki in literarni zgodovini« (Glušič v Borovnik 1995).

Omenjena knjiga danes velja za prvo slovensko znanstveno monografijo, ki se v celoti posveča ženskemu avtorstvu. Pred njo je izšla le knjiga Marje Boršnik *Študije in fragmenti* (1962) z dragocenimi monografskimi razpravami o prvih slovenskih pisateljicah in pesnicah, ki jih upoštevamo še danes, vendar se v njej Boršnikova ni ukvarjala le z žensko literarno ustvarjalnostjo. A je s svojo knjigo opozorila na podcenjenost obravnavanja slovenskih pisateljic v zgodovini, zlasti v raznih pregledih slovenske književnosti, prisotnih tako v šolah kot tudi na univerzah. Posebno pretresljiv pa se mi je takrat, ob prvem branju, zdel njen *Uvod* v to knjigo, v katerem je zapisala, da je bila tudi ona, literarna zgodovinarica v tedanjem moškem univerzitetnem svetu, odrinjana in podcenjevana: »Največjo oviro za smotrno znanstveno pot so mi vrgle rojenice že v zibel, saj sem se rodila kot – ženska.« (Boršnik 1962: 5) Nadalje omenja, da so bile v njenem času ženske z gimnazijsko maturo še redke, še redkeje pa so bile tiste, ki so končale univerzitetni študij. Tudi ona se je študija slavistike lotevala brez samozavesti, okolje pa ji ni dajalo nobenih

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovensščine*, vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

literarnih vzpodbud. Kljub temu je v tretjem semestru študirala tudi v Pragi in Nemčiji, a je imela premalo denarja: »Petkrat sem v mladih letih prosila za inozemsko štipendijo, vselej so me odbili. Doktorati so bili tudi pred vojno na naši fakulteti redko posejani. Vsak doktorand se je lahko nadejal Turnerjeve štipendije, ki mu je omogočala nemoten študij kjerkoli v tujini. Jaz kot ženska do te štipendije nisem imela pravice.« (Boršnik 1962: 6–7) Doktorirala je iz Aškerca leta 1939, k analizi ženske ustvarjalnosti pa se je zatekla, ker je bila pri ovirah njenih literarnih predhodnic »tudi sama najgloblje prizadeta« (Boršnik 1962: 8). Kljub vsemu je postala prva univerzitetna profesorica za slovensko literarno zgodovino na ljubljanski Filozofski fakulteti. V svojih študijah je vselej poudarjala pomen okolja, ki lahko vzpodbuja ali pa močno zavira ustvarjalčevo/-kino delo (Boršnik 1962: 9). Njen *Kratek pregled slovenskega slonstva*, ki ga je izdala leta 1948, je bil dolgo edini po 2. svetovni vojni.

V knjigi *Pišejo ženske drugače?* (Borovnik 1995) sem najprej v zgodovinskem prikazu pisala o tem, da so se prve slovenske prozaistke in pesnice pojavile šele v 19. stoletju. Nastanek in razvoj slovenskega meščanstva namreč ni povzročil le oblikovanja pripovedne proze Josipa Jurčiča, temveč tudi prozo prvih slovenskih pisateljic, Josipine Turnograjske, Pavline Pajk in Luize Pesjak. Njihovo prozno delo je literarna zgodovina (Glazer, I. Grafenauer, Slodnjak, Zadavec) dolgo obravnavala kot obroben pojav, nevreden resne znanstvene pozornosti in neupoštevajoč njihovo pionirsko opravljeno delo v družbenih razmerah, ki zlasti ženski literarni ustvarjalnosti niso bile naklonjene. Ženske tega časa so bile na Slovenskem namreč večinoma neizobražene, pogosto tudi nepismene, vpete v tradicionalne vloge mater in žena, kar je močno podpirala tudi katoliška Cerkev. Večjo pozornost in priznanje za svoje delo so doživele šele v očeh sodobnejših slovenskih literarnih zgodovinarjev in zgodovinarok (v dvajsetih letih pri Ivanu Lahu, nato pri Marji Boršnik, pozneje pri Igorju Grdini, Matjažu Kmeclu in Miranu Hladniku, nadalje pa pri meni, nato pri Katji Mihurko, Ireni Novak Popov, Urški Perenič, Blanki Bošnjak, Jožici Čeh Steger, Primožu Mlačniku, Janji Vollmaier Lubej in nekaterih drugih).

2 Obravnava izbranih slovenskih pisateljic

V času **Josipine Turnograjske**, prve avtorice, ki je pisala v slovenščini, so bile Slovenke večinoma neizobražene, literaturo pa so, kadar so jo sploh, prebirale v nemškem jeziku. Toda prodirajoči vseslovanski duh je pri Turnograjski naletel na

ugoden odmev in se je prijel tudi njenih literarnih besedil. Njeni ženski liki pogosto nastopajo v njegovi službi, ženske se pojavljajo tudi kot borke za socialno pravičnost in so moškemu enakovredne. Turnograjska si je prizadevala za to, da bi v ponemčenih Slovenkah vzbudila zanimanje za duhovno delo in za skupne narodne teme.

Luiza Pesjak, sodobnica Prešerna, je bila nemško-slovenska pesnica in pisateljica, ki je med prvimi pogumno odpirala prostor, dotlej namenjen le moškim. Bila je avtorica prvega slovenskega ženskega romana *Beatin dnevnik* (1887), ki je bil obenem prvi slovenski družinski roman v obliki dnevnika (Perenič 2019), pisateljica pa je bila tudi prva slovenska dramatičarka. **Pavlina Pajk** pa je bila v primerjavi z obema najbolj plodovita. Literarna zgodovina se je tudi z njenim delom le redko ukvarjala, saj mu je pripisovala »trivialnost«. A literarni zgodovinar Miran Hladnik je v svoji prelomni študiji o slovenskem ženskem romanu opozoril tudi na to, da je v njenem delu najti element, ki je s trivialnim nezdružljiv, namreč ironijo, in da so imeli njeni romani močno manipulativno funkcijo. Kot tedanji sodobni ekvivalenti pravljic so služili za vzorec podrejene vloge žensk v družbi (Hladnik 1981: 259).

Že Marija Boršnik pa je ugotavljala, da so se prve slovenske pisateljice – intelektualke pojavile v okviru *Slovenke*, lista, ki je pričel leta 1897 izhajati kot priloga *Edinosti* v Trstu (Boršnik 1962: 115). Med njimi so najbolj izstopale **Marica Nadlišek Bartol**, **Ivanka Anžič Klemenčič** in predvsem **Zofka Kveder**. Zavedajoč se zapostavljenega položaja žensk v takratni družbi so čutile tudi njihovo zaostalost v izobrazbi. Prizadevale so si za njihovo splošno, literarno in slovensko narodno ozaveščenost. Zlasti so jih želele rešiti nemškega kulturnega vpliva. *Slovenkini* teksti izražajo močno željo po iskanju vrednostnega mesta ženske tako v družbi kot tudi v književnosti. Da pa so se lotevali številnih žgočih in za tedanji čas neprijetnih vprašanj v zvezi z ženskim vprašanjem, pričajo mnoge polemike in napadi na avtorice *Slovenke*. List je poudarjal potrebo po napredni ženski inteligenci, postal pa je tudi prvi glasnik feminističnih zahtev na Slovenskem (z zahtevami po pravici do univerzitetnega študija tudi za ženske, po enakem plačilu za ženske in moške, z zahtevo po politični osveščenosti, po mednarodnem povezovanju žensk itd.). Kot vadnica v pisanju literature je list *Slovenka* vplival zlasti na nastajanje slovenske ženske literature z umetniško vrednostjo, ki je svoj vrh dosegla z literarnih delom Zofke Kveder (Borovnik 1995: 34–36).

Literarno delo **Zofke Kveder** črpa iz ogorčenja nad shematično vlogo ženske v družbi in literaturi. V svojih neliterarnih spisih, objavljenih v *Slovenki*, definira emancipiranko predvsem kot ustvarjalko, ki si mora pravico do svojega intelektualnega dela šele izboriti. Ženske in njihove pogosto tragične usode so v središču njenega literarnega zanimanja. Zofka Kveder jih ni popisala le prva, temveč tudi tako, kot ni tega storil še nihče pred njo in še zlasti ne katera od slovenskih pisateljic. V njenih delih se prvič pojavi ženska kot upornica zoper tradicijo. Ker je pričala o animaličnem življenju žensk svojega časa, o njihovem telesnem in duševnem poniževanju ter o družinski in družbeni zaslužjenosti, je sprožila številne napade nase in na svojo literaturo. V njeni prozi pa se pojavijo povsem novi ženski literarni liki, npr. izobraženke. V njeni prozi se prvič v slovenski literaturi pojavi motiv odtujenega odnosa med materjo in hčerjo, motiv, ki postane zlasti pogost v prozi, ki jo pišejo ženske (ne le na Slovenskem, temveč tudi drugje). Prvič v slovenski književnosti je pisateljica pisala o odtujenem odnosu med moškim in žensko v zakonski zvezi. V času, ko so bile slovenske izobraženke izjemno redke, je veljalo za nespodobno, če je o mejnih položajih človekovega življenja pisala ženska, npr. o nasilju v zakonu, prešuštvu in incestu, o posiljevanju žensk med prvo svetovno vojno, o alkoholizmu, zato je morala Zofka Kveder pogosto prenašati očitke, ki so se le na videz ukvarjali z literarno vrednostjo njenih del, v resnici pa so jih motile njene realistične in naturalistične slike. Njeno literarno delo izraža globok humanizem, prežet tudi s tedaj porajajočimi se feminističnimi idejami. Obenem pa ostaja pisateljica prva avtorica slovenske ženske literature z umetniško vrednostjo, medtem ko je trivialna ženska literatura, ki se je razvila predvsem pod vplivom nemške (E. Marlitt), obstajala že prej. Avtorici le-te sta bili predvsem Luize Pesjak in Pavline Pajk, medtem ko si je Josipina Turnograjska literaturo z umetniško vrednostjo sicer želela pisati, a ni bila le umetniško šibkejša od Zofke Kveder, temveč je tudi prezgodaj umrla.

Zofka Kveder je bila v primerjavi s Turnograjsko neprimerno bolj izobražena in razgledana tako po sočasni nemški kot tudi slovanski književnosti in publicistiki. Tam pa so se zlasti v zvezi z ženskim vprašanjem in t. i. žensko literaturo pričenjale razvijati številne polemike, ki so vplivale tudi na Zofko Kveder in druge sodelavke *Slovenke*. Delo Zofke Kveder je od tistih časov, ko je o njem pisala Marja Boršnik in za njo še jaz v knjigi *Pišejo ženske drugače?*, doživel svojevrstno priznanje. Postala je namreč edina pisateljica, ki je uvrščena v prestižno slovensko zbirko *Zbrana dela slovenskih pisateljev*, za kar je poskrbela literarna znanstvenica Katja Mihurko, ki je

uredila pet knjig Zbranega dela Zofke Kveder (2005, 2014, 2014, 2016, 2018), napisala pa je tudi samostojno monografijo o tej pisateljici, v kateri jo je umestila v kontekst slovenske moderne, poudarila je njeno kulturnoposredniško vlogo in jo označila za »držno drugačno« (Mihurko Poniž 2003). Veliko svoje raziskovalne pozornosti pa je Zofki Kveder posvetila še Alenka Jensterle Doležal, znanstvenica in pisateljica, ki živi in dela v Pragi, kjer je Zofka Kveder preživela nekaj svojih ustvarjalnih let (Jensterle Doležal 2008).

V letošnjem letu je izšla obsežna znanstvena monografija *Ljubim lepa pisma* (ur. Mihurko, Mlačnik, Zajc, 2024), ki razodeva dopisovanje avtoric slovenske moderne s sodobniki in sodobnicami. Iz teh pisem in nato objavljenih razprav v drugem delu knjige je prav dobro razvidno, v kako obrobem položaju je bilo slovensko žensko avtorstvo v primerjavi s tedanjim moškim (npr. z avtorji slovenske moderne, s Cankarjem, Murnom, Kettejem in Župančičem) in kako so si morale slovenske pisateljice svoj prostor v literarnem svetu trdo izboriti, saj so bile deležne številnih predsodkov in omejitev. Primož Mlačnik (2024a: 516–535) je v razpravi z naslovom *Epistolarne intimnosti: razmerja med pisemskim prijateljstvom, ustvarjalno samocenzuro in žensko emancipacijo* opozoril na to, da so se pisateljice pogosto samocenzurirale ter se pri pisanju o občutljivih temah, npr. o zakonu, materinstvu, ljubezni in spolnosti, zatekale celo v cirilično pisavo: »Abecedni prehod med latinico in cirilico je torej predstavljal zgodovinsko posebno prakso pisanja in obliko implicitne ter ustvarjalne samocenzure, ki so jo uporabljale slovenske pisateljice. Na ravni pisave je po eni strani izražal cenzorske pritiske na položaj slovenskih žensk na prehodu iz 19. v 20. stoletje, ki so presegali zunanje pritiske moških družbenih avtoritet, po drugi strani pa je prav nedosledna raba abecednega prehoda jasno izražala upor proti cenzuri in družbenim pritiskom.« (Mlačnik 2024a: 535) V razpravi o samocenzuri slovenskih avtoric moderne z naslovom *Self-censorship?: The Transition between latin and Cyrillic Script in the personal Correspondence of Women Writers in the Era of Slovenian Modernism/ Samocenzura? Prehajanje med latinico in cirilico v osebni korespondenci pisateljic v obdobju slovenske moderne*, objavljeni v reviji *Slavia Centralis*, pa je Mlačnik zapisal: »Zato lahko trdimo, da je v polzasebni sferi osebne korespondence prej omenjeni jezikovni prehod slovenskim pisateljicam omogočil, da so prakticirale parezijo – svobodno, resnicoljubno in javno govorjenje, ki je bilo v tistih časih podvrženo tradicionalnim in eksplicitnim oblikam cenzure v literarnih revijah in časopisih – sestavnih delih javne sfere tistega obdobja.« (Mlačnik 2024b: 173)

Literarna besedila avtoric iz prve polovice dvajsetega stoletja odslikavajo podrejeni položaj ženske v patriarhalni družbi. Najizrazitejše pisateljice tega obdobja, npr. **Zofka Kveder, Alma Karlin, Milena Mohorič, Marija Kmet, Milica Ostrovška, Ilka Vašte**, so bile tudi svojevrstne borke za ženske pravice in upornice zoper stereotipno vlogo žensk v družbi. Zaradi tega so bile pogosto zasmehovane, omalovaževane, nekatere pa tudi politično izobčene in kaznovane. O tem pričajo njihove biografije, ki sem jih zbrala in objavila v spremni besedi h knjigi antologije slovenskega ženskega avtorstva vse od začetkov do konca 20. stol. z naslovom *Klič me po imenu: izbor iz krajše proze slovenskih avtoric* (Borovnik 2013). Tudi literarna zgodovina jih je postavljala na stranski tir. Označene so bile kot »spremni pojavi« in »sopotnice« pomembnih literarnih smeri in pisateljskih kolegov. V antologiji *Klič me po imenu* si objave njihovih besedil sledijo glede na letnice prvih objav, prav tako pa tudi vrstni red njihovih biografskih in bibliografskih podatkov. Moj izbor zajema besedila vseh tistih pisateljic, ki so v razvoj slovenske kratke proze prispevale tematske, motivne in jezikovno-slogovne novosti, predvsem pa so bila besedila izbrana tudi glede na to, kako odsevajo čas oziroma zgodovinsko obdobje, v katerem so nastala.

Čas pred drugo svetovno vojno, pa tudi obdobje neposredno po njej, je v slovenskem prostoru prinesel mnogo zanimivih literarnih ustvarjalk, ki pa seveda niso pisale le kratke proze, temveč tudi poezijo, romane in dramska dela. Družbeni odnos do njih se je zaradi njihove aktivne udeležbe v javnem življenju že med vojno sámo, še bolj pa po njej, v novi državi Jugoslaviji, vsaj na deklarativni ravni polagoma spreminjal, vsekakor pa je postajala pot do njihovega univerzitetnega študija bolj dostopna in manj izpostavljena predsodkom, kakršni so bili značilni za prvo polovico dvajsetega stoletja. Toda spremenjeni odnos do vloge ženske v literarnem življenju je bil predvsem posledica dela pisateljic samih, njihove angažiranosti in kakovostnih literarnih objav, tako da niso več ostajale neopažene. V skupino pisateljic, ki so pomagale premikati mejnike v povojni družbeni zavesti, sodijo zlasti **Mira Mihelič, Branka Jurca, Gitica Jakopin** in še nekatere. Če sledimo podatkom iz njihovih biografij, opazimo, da gre za vedno bolj izobražene avtorice, dokler na koncu dvajsetega stoletja niso več redke niti take z magisteriji in doktorati. To pa je slika, o kakršni so lahko avtorice z začetka dvajsetega stoletja, na primer tiste, ki so pisale za *Slovenko*, prvi slovenski ženski časopis, samo sanjale. Prav tako njihova proza ni več le tematizacija ženskih problemov, temveč v premislek ponuja najrazličnejše konflikte in stanja, tudi družbeno-politična. Jezikovno-slogovno

najdemo v njihovi prozi vse od psihološkega realizma, modernizma, postmodernizma in t. i. novega realizma ob koncu stoletja do najnovejših slogov in možnosti, ki še nastajajo in še nimajo skupnega imena. Ob tem opozarjam na paleto žanrskih značilnosti v najnovejših literarnih besedilih – nastale so zgodovinske, ljubezenske, erotične, kriminalne, potopisne in druge zgodbe. In ponovno, kot na začetku 20. stoletja, se pojavljajo avtorice z dvojno jezikovno, včasih pa tudi nacionalno identiteto, kot npr. Brina Svit, Maruša Krese, Alenka Jensterle Doležal, Erica Johnson Debeljak, Lidija Dimkovska, Ivana Djilas, Ana Marwan, Stanislava Chrobakova Repar, Adriana Kuči, Dijana Matković, Selma Skenderović idr.

Književnost slovenskih pisateljic je svoj razcvet dosegla po drugi svetovni vojni. Njihovo delo se ne umešča v nobeno od t. i. vodilnih literarnih smeri, pa tudi z nobeno od t. i. stranskih ga ne moremo povsem poistovetiti, kar lahko razumemo prej kot znamenje njihove izvirnosti kot pa morebitne pomanjkljivosti ali slabosti. Kljub uspehom, kakršnega je dosegla na primer prozaistka in dramatičarka **Mira Mihelič**, ki je bila že za življenja priznana in cenjena ustvarjalka, pa je tudi delo povojnih slovenskih pisateljic doživljalo dokaj sprotne in nedomišljene ocene. V nasprotju s predvojnimi obdobjem so bile povojne pisateljice, pesnice in dramatičarke številčnejše, nekatere med njimi pa imajo tudi zelo bogato bibliografijo. Primer nastajajoče sodobne slovenske ženske proze (pri čemer pa je termin »ženska proza« rabljen nevtrarno in brez slabšalnih atributov) predstavlja dvoje njenih vrhov, to je pripovedno delo Mire Mihelič in Mimi Malenšek. Toda medtem ko je delo Mire Mihelič že precej raziskano (Borovnik 1995, Glušič 2002, Puhar 2012), ostaja delo **Mimi Malenšek** kljub zelo obsežnemu proznemu opusu še vedno dokaj neupoštevano. Njeni romani so bili označevani kot trivialni, vendar gre v glavnem za raziskovalno površnost, ki je avtorico odrinjala iz resnih literarnovednih raziskav. V pripovednem opusu Mire Mihelič pa je ostala nedokončana, če že ne neizpovedana, tema ženske. S svojimi raziskavami (Borovnik 1995: 61–76; Borovnik 2012: 28–39) sem jo skušala osvetliti, obenem pa zavrniti podcenjevalna izhodišča, da so romani Mire Mihelič »ženski romani« (Slodnjak). Pisala sem o njenih ženskih likih, pri katerih je opaziti nekakšno prehodnost pri odklanjanju tradicionalnih patriarhalnih vlog na poti v sodobnejšo emancipacijo. Zanimivi so se mi zdeli ironični in groteskni elementi, ki se v pripovedih Mire Mihelič pojavljajo kot funkcija ženskega načina opazovanja sveta zlasti v obdobju, ki upoveduje zamenjavo starega, predvojnega političnega sistema z novim, socialističnim, na katerega pa se pisateljicini ženski liki ne morejo navaditi. Ženske v prozi Mire Mihelič izražajo

številna vprašanja, ki jih kot dilemo ali travmo doživlja tudi sodobna intelektualka pri uveljavljanju lastnega osebnega ali ustvarjalnega jaza. V primerjavi z dotedanjimi literarnimi deli slovenskih prozaistk so ženski liki Mire Mihelič prvič umetniško razviti. Pisateljica jih je zajemala iz meščanskega življenja, v kratki prozi pa tudi iz drugih socialnih slojev. S problematizirano razliko med moško in žensko perspektivo pa se je izkazala kot nadaljevalka feminističnih idej, kakršne so se v slovenski literaturi prvič pojavile pri Zofki Kveder.

Tudi Mimi Malenšek je večino svojega življenja preživela kot svobodna pisateljica. Napisala je celo vrsto zgodovinskih in biografskih romanov. Ob raziskovanju zgodovine pa je pogosto naletela na njene zamolčane teme. Poleg oddaljene praslovanske zgodovine jo je zlasti privlačilo obdobje druge svetovne vojne, t. i. NOB, ki pa si ga je poleg Kocbeka med prvimi na Slovenskem upala nekliseizirano prikazovati. V svoji knjigi *Pišejo ženske drugače?* sem zapisala: »Odlika povojne proze najvidnejših slovenskih prozaistk se kljub nihanju med trivialno in umetniško ambicijo kaže v tem, da so se pisateljice zelo redko vdajale politično pogojeni, tendenčni literaturi, ter da so vztrajale pri oblikovanju samosvoje umetniške poti.« (Borovnik 1995: 232)

Pri pisanju poglavja *Pripovedna proza za Slovensko književnost III* (Pogačnik, ur., 2001: 147–202) sem v svoj pregled s posebno pozornostjo umestila tudi žensko avtorstvo, ki sem ga v starejših literarnih zgodovinah pogrešala. Opazila sem, da je v osemdesetih letih 20. stoletja prišlo do preobrata in razvoja v tem smislu, da je pričelo objavljati tudi veliko prozaistk. Najprej so izvirale iz generacije, rojene okrog leta 1960, pozneje pa so se jim pridružile tudi mlajše. Te pisateljice so že pripadale generacijam žensk, ki so lahko študirale na univerzah in precej potovale po svetu. Videti je, da so izobražene in razgledane na najrazličnejših področjih. V kontekstu tedaj modnega postmodernizma je v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja pri njih vzniknila tudi želja po pisanju žanrske literature, med katero je posebno mesto zavzemal ljubezenski roman. O tem pričajo dela pisateljice **Marjete Novak Kajzer**. Njen roman *Kristina* (1985) prinaša poseben, izrazito ženski pogled na erotiko in čutnost. Osnovno občutje, ki ga izraža, pa je tujstvo v najrazličnejših odnosih, kakršne doživlja mlada ženska pri stikih z ljudmi v francoski metropoli. *Kristina* je roman – izpoved, ki z načenjanjem številnih tabuiziranih vprašanj, nanašajočih se na življenje žensk, prelamlja s klišeji in konvencijami. Tudi v romanu *Vila Michel* (1987) je pisateljica sledila želji, da bi napisala kakovosten ljubezenski

roman, zapisan iz zornega kota ženske. Roman pripoveduje o ljubezenskem razmerju med mladim dekletom in starejšim moškim, duhovnikom, prinaša pa podobe zlasti ženskega doživljanja ljubezni in se razrase v psihološko študijo tako ženskega kot moškega lika. V romanu so zelo opazne slogovno izbrušene jezikovne slike, ki opisujejo ljubezen, približevanje in strast. Podobne značilnosti najdemo tudi v romanu *Posebne nežnosti* (1990), v ospredju katerega je nekonvencionalna ženska, intelektualka in uspešna pisateljica. Le-ta mora vse življenje preživeti na begu, ki v romanu nosi metaforični pomen, kajti Helene mora bežati pred seboj kot žensko in materjo, ker ni sposobna živeti tako, kot je v navadi. V romanu pa se pojavi tudi motiv, ki je v slovenski književnosti dokaj redek, namreč, da v vlogi ostrega kritika družbeno-političnega sistema nastopa ženska. Ta roman se jasno spogleduje s kriminalko, a izraža tako ljubezen do pisanja žanrske literature kot tudi postmodernistično željo po preigravanju le-te.

Zanimivo razgrajevalno, postmodernistično različico družinskega oziroma ljubezenskega romana v devetdesetih letih predstavljata še romana *Tereza* (1989) in *Rožni vrt* (1992) pisateljice **Katarine Marinčič**. S prvim romanom je tedaj še zelo mlada avtorica suvereno obrisala patino z žanra, ki je bil v slovenski literaturi zmeraj živ, vendar ne vselej tudi moderen, namreč z družinske sage. Po vojni je take romane pisala le Mira Mihelič, a so obveljali za »meščanske«, pa tudi poznejši modernizem v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja jih je odklanjal. Pisateljica Marinčič pa v kontekstu postmodernizma napiše izrazito komunikativna romana, namenjena bralcu, ki ga rehabilitira in se mu posveča z izbrano pozornostjo. V funkciji te komunikacije z bralcem je zelo poudarjena vloga pripovedovalca, ki se pojavlja v najrazličnejših oblikah in govorih. V družinskem romanu Katarine Marinčič izstopa podoba družin, ki niso urejene skupnosti, temveč viri konfliktov in travm. Svoj drugi roman *Rožni vrt* pa je pisateljica označila kot variacijo *Tereze*. V prvem romanu je parodirala obliko družinskega, v drugem pa ljubezenskega romana. Pisateljica se je s svojima romanoma *Tereza* in *Rožni vrt* polemično uprla pojmu t. i. ženskega romana, kamor naj bi sodila zlasti družinski in ljubezenski roman, obenem pa se je v literarni obliki spraševala tudi o vlogi žensk in ženskega v literaturi.

Sredi generacijsko mlajšega vala avtoric tega obdobja izstopa generacijsko-družinski roman **Nade Gaborovič**, sicer zelo plodovite pisateljice, ki je živel v Mariboru. Imenuje se *Malaborna* (1989), nastajal pa je kar deset let in prinaša avtobiografsko zgodbo o pisateljčinem rodu. O dogajanju pripoveduje deklica Naja, ki v romanu

preko nosilnih likov, matere in očeta, sooča dvojce nasprotujočih si principov, moškega in ženskega, vpetih v čas pred drugo svetovno vojno in kratko po njej. Lik matere v tem romanu je zagotovo eden najbolj monumentalnih v sodobni slovenski književnosti. V njem ponovno zaživi tista znana, cankarjanska mati, živeča le za svoje otroke in na koncu za življenje opeharjena ženska. V materini zgodbi in njenem liku pa zaslutimo tudi prisposodobu za značilno žensko usodo ne le predvojnega, temveč tudi povojnega časa, namreč usodo žensk, ki so se npr. kljub umetniški nadarjenosti (mati je rada slikala) tej svoji veliki želji morale odpovedati. Roman *Malaborna* tako ni samo zgodba o odraščanju, družini in rodu, temveč tudi o svetu, razdeljenem na moške in ženske vloge. Roman pripoveduje o usodni razliki med moško in žensko ambicijo, o razdaljah njunih teles, a tudi svetov nasploh. Nada Gaborovič je z zgodbo matere spregovorila o zamolčanih plateh ženskega življenja sredi 20. stoletja, pripoved pa je položila v usta pripovedovalki, ne pripovedovalcu.

Na prelomu 20. stoletja pa se pojavljajo tudi ženske literarne avtobiografije, na primer roman *Zaznamovana* (1992) **Nedeljke Pirjevec**, igralka, pozneje pa prevajalka in pisateljica. V njenem romanu se prepletata dve liniji, prva prinaša zgodbo iz sodobnosti kot nagovor umirajočemu možu, druga pa sega v pripovedovalkino preteklost in ilustrira njeno odraščanje in življenje v državi Jugoslaviji, obremenjeni s komunistično dogmo. Obe zgodbi se med seboj prepletata in se na koncu spojata. Pripovedovalkino življenje je bilo zaradi izključitve iz Komunistične partije zaznamovano in se je po tistem odvijalo mimo njene volje in želja, prav tako pa je bilo konec tudi njene igralske kariere. Roman je z zgodbo o vsenadzorovalnem političnem sistemu in z drugo, ki pripoveduje o nenavadni ljubezenski zvezi z bivšim fanatičnim partizanom ter po vojni znanim, karizmatičnim univerzitetnim profesorjem, predvsem prisposodba o življenju posebne, nenavadne in svobodoljubne ženske. Napisan je iz izrazito ženske perspektive ter z ostro kritiko socializma.

Devetdeseta leta prinesejo tudi dva romana pisateljice in pesnice **Berte Bojetu Boeta**, ki sta napisana v razvejani, mestoma himnični pesniški govorici, *Filjo ni doma* (1990) in *Ptičja biša* (1995). V obeh romanih je iz izrazito ženske perspektive spregovorila o skrajno brutalni podobi sveta, spominjajoči na koncentracijsko taborišče ali na kafkovsko kazensko kolonijo. V takem svetu je še posebno omejen in določen položaj žensk, saj je njihovo okolje razdeljeno na »mesto žensk in mesto moških«, obsedeno z ustvarjanjem razlik glede na spol in socialni položaj. Bojetu

svojim ženskim likom dovoljuje iskreno izpoved o najbolj tabuiziranih temah, še zlasti o ženskem doživljanju odnosa z moškim. Samosvoja, izobražena ženska »na otoku« je v romanu prva upornica zoper vladajoči spolni in družbeni red. Pisateljica posveča veliko pozornost svobodomiselnosti ženski, pa tudi ženski kot umetnici. Oba njena romana prinašata izpoved iz geta, iz omejujoče in nasilne skupnosti. Oba pripovedujeta o ženski, ki si želi bližine in toplote sočloveka ter se želi rešiti nasilnega sveta. Bojetu je svoj literarni svet oblikovala izrazito simbolno, pri tem pa je v ospredje postavila prvoosebno pripovedovalko, ne pripovedovalca. Tudi tako je hotela izraziti dejstvo, da se njena pripovedna pozornost usmerja v žensko, v njeno duševnost in telo, pa tudi v nekatere prezrte teme v slovenski književnosti.

Prelom stoletja pa prinese prvo damo slovenske kriminalke, kakor so po izidu njenih romanov *Izza kongresa* in *Cimre* začeli imenovati pisateljico **Majo Novak**. Oba njena romana sta nastala kot odsev postmodernistične želje po pisanju žanrske literature, po oživljanju le-te. Kriminalka je bila v povojni Sloveniji eden najbolj zanemarjenih, pa tudi nezaželenih žanrov. Kriminalke ni marala niti slovenska literarna zgodovina, ker je bila zazrta le v elitno književnost, je zapisal Igor Grdina v spremni besedi k romanu Ljube Prenner *Neznani storilec* (1992). Del raziskovalne pozornosti sta kriminalki poleg Grdine v osemdesetih letih namenila še Matjaž Kmecl in Miran Hladnik, pozneje pa je vznemirjala tudi druge raziskovalce, npr. Rastka Močnika in Slavoj Žižka v delu *Memento umori* (1982). Pred nedavnim pa je izšla znanstvena monografija *Memento umori II.* (2023), ki prinaša najnovejše teoretične razprave na temo kriminalk. In med avtorji teh besedil so nekateri tudi sami pisci sodobnih kriminalnih romanov, na primer Mirt Komel in Primož Mlačnik. Zanimivo pa je, da je Primož Mlačnik v svoji razpravi *O kulturnem bistvu slovenskih kriminalk* ugotovil, da nihče od starejših slovenskih pisateljev in pisateljic kriminalnih zgodb (Jakob Alešovec, Ivo Šorli, Ljuba Prenner idr.) »ni pisal žanru zvestih detektivskih zgodb Zahoda« (Mlačnik 2023a: 300). Mlačnik je nadaljeval: »Pri mnogih slovenskih pisateljih in pisateljicah detektivskih zgodb v 20. in na začetku 21. stoletja zasledimo prikrita ali odkrita posmeh ter obup nad detektivskim likom kot nosilcem obče avtoritete, kar je začelo zares izstopati v postmodernističnem obratu /.../« (Mlačnik 2023a: 300) Njegovo raziskovanje slovenskih kriminalk je bilo vzpodbujeno z naraščajočim številom in priljubljenostjo kriminalk v sodobnem času (Avgust Demšar, Tadej Golob), toda v času izida kriminalnih romanov Maje Novak v devetdesetih letih še ni bilo tako. Slovenske kriminalke so bile še sorazmerno redke. Vendar je tudi za oba romana Maje Novak značilno postmodernistično

nespoštovanje žanrskih konvencij, tako imenovani »postmodernistični prekršek«, o katerem piše Mlačnik (2023a: 300). Obenem pa naj bi bil za sodobno slovensko kriminalko značilen ponoven vznik posebne in ekscentrične lokalnosti, tako da tudi Mlačnik ugotavlja, da se je »topografija popularnih slovenskih kriminalk zožila« in lahko slovenske kriminalne romane delimo na »mariborske, ljubljanske in novogoriške« (Mlačnik 2023a: 300). To zoževanje toposa velja v nekem smislu tudi že za Majo Novak, saj je njen prvi roman *Izšla kongresa ali umor v teritorialnih vodah* umeščen v tedanji (še) jugoslovanski Dubrovnik, drugi pa se dogaja v Ljubljani. A oba s številnimi namigi na tedanjo stvarnost vsebujeta tudi družbeno kritiko. Obenem pa sta zanj značilna sproščen odnos do vsakršnega izročila (literarnega, filmskega, jezikovnega) in duhovita medbesedilna komunikacija.

V svojih znanstvenih monografijah, posvečenih ženskemu avtorstvu v slovenski literarni zgodovini, sem poudarila, da sodobne pisateljice združujejo vsakdanje in trivialne mite, njihova besedila pa prinašajo montažo in parodiranje različnih jezikovnih vzorcev, in sicer tako iz sveta kanonizirane domače in svetovne literature kakor tudi iz sveta filma, televizije, različnih medijskih sporočil itd. Izkazalo se je, da marsikateri sodobni »ženski roman« prinaša brezobzirno analizo t. i. ženskih vzorcev vedenja in da se kritično loteva zlasti v medijih prisotne stereotipne podobe ženske. Literarne perspektive pa razodevajo tudi osebno prizadetost avtoric kot pišočin žensk zaradi pogojenosti, nerazrešljive dvojnosti in razpetosti, v kateri so se znašle kot intelektualke v sodobni, dokaj androcentrično naravnani (slovenski) družbi, v kateri je vse t. i. znanje o ženskah filtrirano skozi moško perspektivo (Borovnik 2012: 47).

3 Avtorice z dvojno identiteto in z večkulturno ter medkulturno problematiko v delih

V zadnjem desetletju sem precejšen del raziskovalne pozornosti posvetila fenomenom prestopanja meja v literaturi in temam, kot so migracije, večkulturnost in medkulturnost ter izražanje dvo-ali večjezičnosti v literaturi. Ukvarjala sem se z mestom, vlogo in s podobo slovenske književnosti v medkulturnem kontekstu. Tudi nekateri drugi slovenski raziskovalci in raziskovalke menijo, da je treba negovati odprtost in radovednost za spoznavanje vsega, kar je bilo v slovenski literarni zgodovini snovno in tematsko, pa tudi jezikovno drugačno in obenem povezujoče (Juvan 2002, Škulj 2002, Žitnik Serafin 2008, Mikolič 2010, Hladnik 2026, Kozak

2016, Jensterle Doležal 2017, Mlačnik, Mihurko, Zajc 2024). Raziskave so izhajale iz prepričanja, da se identitete slovenskih literarnih besedil v medkulturnem kontekstu drugače razlagajo in da izražajo dialog s številnimi drugimi kulturami. Na to temo sem objavila znanstvene monografije *Književne študije* (2012), *Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti* (2017) in *Ugledati se v drugem: slovenska književnost v medkulturnem kontekstu* (2022). Ker pa je osrednje težišče mojih raziskav veljalo sodobnim slovenskim pisateljicam, so me zanimale zlasti avtorice, ki v Sloveniji pišejo bodisi v svojih materinščinah, to je v za Slovence tujih jezikih, ali pa se odločajo za jezikovni prestop v slovenščino. Izkazalo se je, da izražajo literarna dela izbranih sodobnih slovenskih pisateljic zanimive probleme večkulturnosti in medkulturnosti, odnos med tujim in domačim ter hibridnost njihovih identitet. Vse to je razvidno v njihovem avtobiografskem diskurzu ter v zgodovinskem spominu, ki ponujata podlago tudi za fiktivne zgodbe.

V paradigmi medkulturne eksistence literature je postal aktualen pojem literarnega oz. kulturnega transferja. O tem je pisala Jola Škulj v študiji *Kritična paradigma medkulturne eksistence literature*, objavljene v delu *Svetovne književnosti in obrobja Marka Juvana* (Juvan 2012: 87). Naslonila se je na Even Zoharjevo polisistemsko teorijo, na Lotmanovo semiotiko in na Bhabova pojmovanja hibridnosti. Poudarila je, da predstavlja literatura kateregakoli jezikovnega teritorija v Evropi odprto, nedovršeno entiteto, njena dediščina pa je sestavljena iz zapletene mreže nenehno preoblikujočih se stikov v medkulturnih realnostih. Zato je pri opazovanju literarnih pojavov potrebna moderna, kozmopolitska perspektiva.

V tem kontekstu so me zanimale zlasti sodobne slovenske pisateljice, ki so bodisi iz osebnih bodisi iz političnih razlogov spremenile »os« svojega bivanja. Iz svojih domovin so se namreč izselile ter si dom ustvarile na tujem. Ker pa je bila njihova odločitev povezana ne le z njihovim novim geografskim, temveč tudi z jezikovnim in s kulturnim okoljem, me je zanimalo, kako se je vse to odrazilo v njihovi literaturi. Večkulturnost in medkulturnost sta namreč postali njihova življenjska in pisateljska realnost. Zanimale pa so me tudi pisateljice, ki so se v Slovenijo priselile prav tako iz osebnih ali političnih razlogov. Posebna je namreč njihova perspektiva tujstva, pa tudi problematika jezikovnega prestopa v slovenščino.

Ivanka Hergold je bila rojena v Slovenj Gradcu, študirala je v Ljubljani, 1971. leta pa se je preselila v Trst, v sosednjo Italijo, kjer se je poročila s pesnikom Markom

Krivosom. Pesmi je objavljala v *Tribuni* in *Zalivu*, prozo in dramatiko pa v *Odsevanjih*, *Sodobnosti* in *Dialogih*. Njeno pisateljsko mojstrstvo se je izkazovalo predvsem v kratki prozi, katere vrhunec predstavlja zbirka *Pojóči oreh* (1983), svoj najboljši roman *Nož in jabolko* pa je objavila leta 1980 (ponatis 2019). O romanu so različni recenzenti zapisali, da je nastal iz globoke osebne ranjenosti pisateljice same. Roman v obliki fragmentarnih dnevniških zapisov beleži en sam dan iz življenja profesorice Herte Jamnik, tematizira pa ujetost ženske v družbene norme in vsakdanje obveznosti. Pisateljica se je odločila za modernistični način pripovedi, ki prinaša razmišljanja o mladosti, partnerstvu in staranju. O pisateljici Ivanki Hergold lahko pišemo kot o zamolčani pisateljici, ki pa jo v novejši slovenski literarni zgodovini ponovno odkrivamo in opozarjamo na njeno vrednost (Borovnik, Zupan Sosič).

Maruša Krese je bila pisateljica, pesnica in esejistka, ki se je dolgo izmikala slovenski literarnozgodovinski pozornosti, ker je po študiju primerjalne književnosti in umetnostne zgodovine v Ljubljani odpotovala iz Slovenije, najprej v ZDA, nato pa je živela in delala še v Angliji, Nemčiji in Avstriji. V Avstriji je pri slovenski založbi Drava tudi objavljala svojo prozo in poezijo. Šele v zadnjem obdobju, ko je pisala roman *Da me je strah?*, se je vrnila v Slovenijo, kjer je tudi umrla. V šestdesetih letih 20. stoletja je bila pripadnica uporniške, hipijevske generacije mladih, ki so želeli »ven« iz tedanje socialistične Jugoslavije, predvsem na Zahod, da bi tam našli sproščeno in intelektualno svobodnejše življenje. Objavila je več pesniških zbirk, nekaj radijskih iger, njeni eseji in publicistika pa so izhajali v uglednih nemških časopisih in revijah, kot so *Die Zeit*, *Berliner Zeitung*, *Manuskripte* idr. Zelo opaženo je bilo tudi njeno humanitarno in kulturnoposredniško delo v različnih delih sveta, kjer so se razplamtevale vojne in kamor je M. Krese potovala, da bi od tam poročala in tako osveščala mednarodno javnost (Bosna, Kambodža, Mozambik, Ruanda, Izrael, Irak, Palestina idr.). Za kulturno posredništvo med Bosno in Nemčijo je prejela odlikovanje nemškega predsednika. S posebno pozornostjo pa je pisala o usodah žensk in otrok, za katere se je po svojih močeh angažirala, nastopala na mednarodnih konferencah in forumih, pisala eseje in predavala. V avstrijskem Gradcu je imela poseben status umetnice – pisateljice, bila je njihova »Stadtschreiberin/mestna kronistka«. In čeprav je bila v mednarodnem prostoru že uveljavljena avtorica, sočasno pa je objavljala tako v slovenščini kot tudi v nemščini, je v domači Sloveniji dolgo ostajala sorazmerno neznana.

Leta 2006 je izšla njena zbirka kratke proze *Alle meine Weihnachten/ Vsi moji božiči*. Za tem naslovom se skriva njena tragična, samoironična literarna avtobiografija. Trideset kratkih zgodb, napisanih v dosledni tradiciji minimalizma, je nanizanih brez posebnega kronološkega reda in napisanih skozi perspektivo prvoosebne pripovedovalke, vse od mladega dekleta, upornice in hipijevke, pa do poročene in pozneje ločene žene, matere treh otrok, pesnice in pisateljice ter zrele, v različnih težkih preizkušnjah utrjene ženske. V t. i. veliki svet jo je zanesla želja po doživetjih drugačnega, predvsem neideološke širine. Kmalu pa so jo preplavila spoznanja o resnični podobi spričo realnega sveta »zunaj«. Božične zgodbe Maruše Krese so miniaturne umetnine, ki tematizirajo predvsem življenje ženske, upornice in umetnice, pesnice in pisateljice v sodobnem svetu.

V teh kratkih zgodbah pa je opaziti še eno obliko odtujenosti, namreč v razmerju do nove, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja osamosvojene Slovenije. Dogajalni čas njenih zgodb je namreč čas, v katerem je začela razpadati njena domovina Jugoslavija. Toda M. Krese vsaj na začetku ni navdušena nad slovensko osamosvojitvijo, saj se boji, da bo Slovenija postala »majhna in tesna«, boji pa se tudi, da bo na ozemlju nekdanje skupne države izbruhnila vojna. Njeni strahovi so se žal potrdili. Pisateljica pa je kritično razmišljala tudi o vlogi žensk v novi državi Sloveniji. Skrbele so jo nove oblike konzervativizma in zapisala je, da si bodo morale Slovenke na novo izboriti vse tiste pravice, ki so se zdele generaciji njene mame, bivše partizanke, že samoumevne. Prizadevati si bodo namreč morale za enakopravno vlogo v slovenskem osebem, javnem in političnem življenju.

Miriam Drev je pesnica, pisateljica, literarna kritičarka in prevajalka. V Ljubljani je diplomirala iz primerjalne književnosti in angleščine. Sedem let je preživela na Dunaju, kot odsev te njene izseljenske izkušnje pa je leta 2012 izšel njen roman *V pozlačenem mestu*. Leta 2014 je objavila svoj drugi roman *Nemir*, 2021 pa roman v pismih *Od dneva so in od noči*. V romanu *V pozlačenem mestu* se Ljubljanka Ivana in Luka z nekajmesečno hčerko odločita, da se bosta zaradi Lukove poklicne priložnosti, on je namreč odlični restavrador, in možnosti za boljši zaslužek odselila na Dunaj, kjer si skušata ustvariti novo življenje. A tam naletita na Poljaka Kolczyńskiego, ki v svojem podjetju izkorišča zlasti delavke iz vzhodne in jugovzhodne Evrope. Obenem pa dunajska družba prišlekov zlepa ne sprejme medse. Vzdušje v novem okolju je hladno in odtujeno, kot priseljenca pa imata Ivana in Luka tudi nešteto birokratskih ovir in težav. Podobno je tudi z drugimi, na primer

s Poljaki in s Poljakinjami, ki prihajajo na Dunaj kot v »mesto nešteti možnosti«, a so pozneje razočarani. Čas, v katerem se roman odvija, pa je čas velikih političnih sprememb v Evropi, ko se je že pripravljala slovenska osamosvojitev od Jugoslavije in ko se je tudi na Poljskem socializem že poslavljal. Dunaj je v romanu prikazan kot stičišče in vozlišče ljudi vseh narodnosti, v njem je prikazano emigrantsko vzdušje. Ta roman ponuja zanimiv vpogled v izseljensko izkušnjo, ki je tudi podoba večkulturne in medkulturne mentalitete v avstrijski metropoli konec osemdesetih in na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, uzrta skozi oči mlade ženske. Pisateljica z občutljivostjo prikazuje stiske emigrantov, piše o zagatah pri učenju novega jezika, nemščine, pa tudi o neprijetnih izkušnjah na uradih za tujce, kjer veljajo vzhodnjaki in južnjaki za drugorazredne državljane. Tu so tudi motivi dvojnega tujstva in nastajajočih dvojnih identitet.

V osemdesetih letih se pojavi zanimiva literarna pisava **Brine Svit**, Slovenke, ki živi v Parizu. V svojih prvih proznih besedilih, npr. v romanih *April* (1984), *Con brio* (1998) in *Smrt slovenske primadone* (2000), je še pisala v slovenščini, pozneje pa se je odločila za jezikovni prestop v francoščino. To se je prvič zgodilo v krajšem romanu *Moreno* (2003), v katerem se je pripovedovalka na osnovi neizživete ljubzenske zgodbe intenzivno spraševala o problemih tujstva v sodobnem svetu, pa tudi o mestu in vlogi materinščine v primerjavi z drugimi, tujimi jeziki. Po letih življenja v Franciji se je odločila zamenjati jezik svojega literarnega ustvarjanja, a ne brez strahu in velikih dvomov. Njena literarna pisava se je spopadala s konceptom manjšinskosti v tujejezičnem okolju, o čemer je pisal tudi Primož Mlačnik (2020: 207–223) v razpravi *Minor Literature in the Case of Brina Svit*. Svet njenega zrelega pisateljevanja pa je bil zaznamovan še z velikimi gospodarskimi in političnimi spremembami v Evropi, npr. z razpadanjem Jugoslavije, padcem berlinskega zidu in nastajanjem novih držav. V njenih romanih se dogajajo tako kolektivni pretresi kot individualni urezi v srce. Na obzorjih njenih pripovedi se odpirajo nove rane in neznane pokrajine prihodnosti. Toda Brina Svit je ostala tudi v svojih nadaljnjih proznih delih zagovornica multikulturalizma, njene romaneskne zgodbe pa prinašajo podobe iz sveta, ki se z raznimi migracijami nenehno spreminja. A pisateljica v tem dejstvu vidi prednosti in ne slabosti.

Vznemirljiv avtobiografski roman z esejističnimi prvinami leta 1999 objavi pisateljica **Erica Johnson Debeljak**, ki se je v Slovenijo preselila iz Amerike zaradi ljubezni do pesnika in esejista Aleša Debeljaka, s katerim se je poročila. Ostala je v Sloveniji,

svojo izkušnjo s spoznavanjem novega, dotlej neznanega slovenskega okolja, ki je bilo v tistem času še v okviru Jugoslavije, pa je opisala v romanu *Tujka v biši domačinov* (1999). Njeno tujstvo in iz njega izhajajoča perspektiva sta poudarjena že v naslovu, pa tudi v naslovih posameznih poglavij: Druga Evropa, Namišljena Ljubljana, Učenje slovenščine, Otok sredi reke, Izgnanstvo iz otroštva ter Izginjajoči drugi. Pisateljica je roman napisala v angleščini, v svojem maternem jeziku, ki mu je ostala zvesta tudi v svojih poznejših proznih delih. To dejstvo je v slovenskem prostoru sprožilo vprašanje, ali naj njeno delo prištevamo k slovenski literaturi ali ne. Sama sem zapisala, da ga seveda lahko, saj je besedilo nastalo v Sloveniji in odseva slovenski svet, nastalo pa je v času, ko je avtorica že pričakovala slovensko državljanstvo. Poleg tega pa je Johnson Debeljak postala pisateljica šele v Sloveniji, kjer tudi danes živi in piše (Borovnik 2012: 57). V njenih delih je poudarjena tako imenovana poetika Drugega, ubrana v privlačno metaforično govorico, temelječo na izkustvenosti. Svojo novo domovino Slovenijo vidi tako, kot je domačini ne morejo. Pripovedovalkin ženski pogled presega stereotipne in konzervativne vzorce, s katerimi je obdana. Sooča se z majhnostjo države in njenega glavnega mesta ter ironizira nekatere slovenske posebnosti, ki so ji kot nomadski in multikulturno vzgojeni Američanki tuje. Prizadevno se uči slovenskega jezika, ki pa zanjo pomeni tudi menjavo miselnega koda. Njeno delo predstavlja zanimiv primer o kulturnih razlikah, tudi o kulturnih prepadih med narodi. Piše o tegobah sodobnega izseljenstva. Njeno slikovito doživljanje slovenske osamosvojitvene vojne v letu 1991 pa je razgibano in osebno, zanimivo tudi iz zgodovinskega vidika. Pisateljica je primer tako imenovane dvojne, hibridne identitete, kakršnih je v svetu veliko, z migracijami iz najrazličnejših razlogov pa jih je vedno več tudi v sodobni Sloveniji.

Alenka Jensterle Doležal je po študiju primerjalne književnosti in filozofije postala lektorica na univerzah v Nottinghamu, Krakovu in Pragi. Pozneje se je ustalila v Pragi, kjer danes živi in dela kot profesorica za slovensko književnost na Filozofski fakulteti Karlove univerze. Je pesnica, prozaistka, esejistka in literarnovedna znanstvenica. Leta 2014 je prejela priznanje veleposlaništva Slovenije v Češki republiki za podpiranje in razvijanje slovensko-čeških stikov in za širjenje slovenske kulture na Češkem. Leta 2017 pa ji je bila podeljena nagrada Mira slovenske ženske sekcije PEN za dosežke v znanosti in književnosti. Že površen pregled njene poklicne poti nam pokaže, da gre za ustvarjalko, ki ji gibanje po večkulturnem in medkulturnem prostoru pomeni izziv in zadoščenje. Kot pesnica je organizirala številna literarna srečanja in festivale, sodelovala pri izdajanju najrazličnejših

publikacij, kot znanstvenica pa je prirejala različne mednarodne konference in simpozije na praški univerzi. Ti simpoziji so bili tematsko povezani z ustvarjalci in ustvarjalkami slovenske moderne (Ivan Cankar, Zofka Kveder), s slovensko-češkimi odnosi, s posebno pozornostjo pa se je posvečala zlasti literarnim opusom posameznih sodobnih slovenskih pisateljic, za katere je očitno menila, da so bile dolgo po krivici odrinjene na rob literarnozgodovinske pozornosti oz. literarnega kanona (Vida Jeraj, Lili Novy). Posebna občutljivost do takih literarnih osebnosti pa je gotovo povezana tudi z njeno osebno zgodbo, zaznamovano s kulturnim nomadstvom ter očarano z večjezičnostjo in večkulturnostjo sodobnega sveta. V nekem intervjuju je povedala, da se je za bivanje v Pragi odločila prostovoljno, da v tem mestu rada živi, a da je njena domovina slovenski jezik. In čeprav se je označila kot bitje z več identitetami, ne sodi med tiste ustvarjalke, ki so po letih življenja v tujejezičnem okolju zamenjale jezik svojega literarnega ustvarjanja. Ostaja zvesta materinščini, a dvojnost svoje identitete vseeno občuti npr. v prepoznavnosti svojega dela. V češkem okolju se je morala veliko bolj truditi, da so njeno delo opazili in ga priznali, v Sloveniji pa je zaradi življenja v tujini ostajala manj prepoznavna.

Kot pesnica je izdala več pesniških zbirk, kot prozaistka pa tri romane. V prvem romanu *Temno mesto* (1993) je tematizirala svet še socialistične Prage, kjer je bila vsaka internacionalnost sumljiva, podpiranje večkulturnosti in medkulturnosti pa le politična parola. V drugem romanu *Pomen biše* (2015) pa je oblikovala zgodbo dekleta in mlade ženske, ki se ji uspe izmakniti utesnjenosti domačega podeželja ter oditi v svet z veliko željo po znanju, pa tudi po drugačni življenjski poti. Prva nova postaja na tej življenjski poti je študentska Ljubljana, pozneje pa različna mesta, tudi New York. Roman izraža protagonistkino očaranost z večjezičnostjo in večkulturnostjo, spričo katere se spreminja tudi sama. V položaju »druge« postaja bolj samozavestna, obenem pa občutljiva za različne odrinjene družbene skupine. Podobe sveta, kamor je odšla, se v romanu prepletajo z nekdanjimi podobami življenja na vasi, kjer jo je omejevala patriarhalna vzgoja s stereotipnimi vlogami, ki so bile namenjene zlasti ženskam. Toda iz tega sveta je odšla in si izborila lastno nekonvencionalno pot.

V tretjem romanu *O ljubezni, vojni, izgubi in požabi* (2023) pa se prepletajo različne ženske zgodbe, ki so umeščene v čas pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej kot tudi v sodobnost. V njej spoznamo tri monumentalne ženske like, mamo Veroniko, njeno predano hčer Julči in najmlajšo, vnukinjo in slikarko Ano. O času vojne in hudih travm pripovedujeta Julči in njena hči Ana, ki sta ostali vsaka po svoje

zaznamovani z nasilno smrtjo njune mame oz. babice Veronike takoj po vojni. Zaradi lažne obtožbe, češ da je Veronika sodelovala z domobranci, so namreč Veroniko zajeli pripadniki OZNE in medtem ko so mladoletno Julči izpustili, so njeno mamo ubili. Ta roman pa je poseben tudi zaradi izražanja ženske vojne zgodbe, ki navadno ostaja prezrta, v romanu Alenke Jensterle Doležal pa je v ospredju. Na Slovenskem se je med vojno menjavalo nasilje Italijanov, Nemcev, Madžarov, belogardistov, domobrancev in tudi partizanov, sredi tega dogajanja pa so bile ženske odrinjene na obrobje. V podeželskem okolju ni bilo prostora za izražanje njihove individualnosti. Šele Julčini hčeri Ani se je iz tega uspelo izviti in si ustvariti umetniško pot v mednarodnem okolju. Tako nam ta roman pripoveduje tudi zgodbo o ženskih usodah sredi prejšnjega stoletja.

Marjanca Mihelič je po študiju slovenščine in filozofije na Filozofski fakulteti v Ljubljani postala lektorica za slovenski jezik na univerzi v Budimpešti. To so bili še časi železne zaves, prehodi čez slovensko-madžarsko mejo pa so bili oteženi in strogo nadzorovani. Madžarska literatura in kultura sta bili za Slovence v glavnem neznani. O svojem lektorskem času v Budimpešti in o svoji medkulturni izkušnji je M. Mihelič v obliki delno avtobiografske in delno fiktivne zgodbe pisala v romanu *Budimpeštatrans* (2015). Po pogovorih z Madžari je ugotovila, da se njihovi pogledi na določene zgodovinske teme precej razlikujejo od slovenskih. A na pragu devetdesetih let so na površje prihajale do tedaj zamolčane teme, npr. o poboju vodij madžarske vstaje leta 1956, ogledati si je bilo mogoče dokumentarne teme o delovnih taboriščih, izhajale so knjige znanih oporečnikov, prebujala se je civilna družba in železna zavesa se je pričela krhati. To je bil prelomen in vznemirljiv zgodovinski čas ne le na Madžarskem, temveč tudi v Sloveniji. Takrat je pisateljica potovala med Ljubljano in Budimpešto, prevajati pa je začela tudi nekatere sodobne madžarske klasike (Konrada, Krasnahorkaija, Esterhazyja, Nadasa idr.). Leta 2012 je prejela viteški red republike Madžarske za prevajalsko delo in za posredovanje med madžarsko in slovensko kulturo. Leta 2021 pa je postala Sovretova nagrajenka za literarno prevajanje.

V svojem romanu *Budimpeštatrans* (2015) je avtorica skozi doživetja osrednjega lika Haline izrazila svoj pogled na prebujeno Madžarsko. Roman se odvija v Ljubljani, Budimpešti in Porabju, njegovo središčno os pa tvori ljubezenska zveza med novinarko Halino in slikarjem Jeromom. V ozadju je politično razburkana Madžarska devetdesetih let. Roman tematizira tudi razkol med Vzhodom in

Zahodom, nacionalno in migrantsko problematiko, vprašanja nevarnih ideologij in življenje slovenske manjšine v Porabju. V njem Halina občutljivo zarisuje zgodovino in sodobnost dotlej neznane Madžarske. Zanimajo jo tabu teme, kot sta nacionalizem in antisemitizem, njena doživetja pa zarisujejo težave porajajoče se demokracije sredi gospodarske krize. V romanu zaživi zanimiva podoba večkulturne in medkulturne Budimpešte iz časa socializma.

Med priseljenkami v Slovenijo ponuja zanimivo literarno pisavo delo **Stanislave Chrobakove Repar**. Iz Slovaške je prišla v Slovenijo zaradi ljubezni do pesnika in urednika Primoža Reparja. Prištevamo jo med dvodomne pisateljice, saj je tako slovaška kot slovenska prsnica, avtorica proznih del in esejev, pa tudi prevajalka in literarna znanstvenica. Označimo jo lahko tudi kot kulturno nomadko, ki deluje kot posrednica med obema kulturama, med slovaško in slovensko. Po tistem, ko se je priselila v Slovenijo, pa je doživela še izkušnjo emigrantke in pisala je o številnih birokratskih težavah in ovirah, na katere je naletela v Sloveniji. Svojo posebno, žensko izkušnjo je ubesedila v delu *Slovenka na kvadrat* (2009). Tako kot pri Erici Johnson Debeljak je tudi v tej esejistični prvoosebni pripovedi zanimiva predvsem njena perspektiva Drugega, namreč njen pogled na Slovenijo in Slovence, pa tudi na raziskovanje novega jezika, to je slovenščine. Svoje zapise v tej knjigi je imenovala »razglednice iz Slovenije«, v njih pa razkriva državo, ki je tujcev nevajena, zato je do njih pogosto nezaupljiva.

Lidija Dimkovska je Makedonka, ki je prišla v Slovenijo najprej iz literarnoraziskovalnih razlogov, postala pa je tudi pisateljica. Napisala je več pesniških zbirk in romane *Rezervno življenje* (2012), *Skrita kamera* (2004) in *Non Qui* (2019). Sodelovala je tudi pri znanstveni monografiji Janje Žitnik Serafin *Večkulturna Slovenija* (2008), za katero je napisala poglavje *Položaj literarnega dela priseljencev v Sloveniji*. V svojem delu tematizira tujstvo v sodobnem svetu, izgubljanje identitet in pridobivanje novih, ki nastajajo zaradi vojnih razmer, npr. zaradi razpada bivše Jugoslavije. Teme življenja med različnimi kulturami, državami in jeziki ostajajo stalnica v pisateljičini literaturi. Njena dela razodevajo kozmopolitsko osebnost, ki pa kljub življenju v Sloveniji ostaja zvesta pisanju v svojem maternem jeziku, v makedonščini. Osebnost meni, da je pojem nacionalne literature zastarel in da je bolj primeren izraz transnacionalna literatura.

Delo **Ivane Djilas** je sicer vpeto v sodobno gledališče, saj je po poklicu režiserka. Kot priseljenka iz Srbije živi v Sloveniji od leta 1999, napisala pa je dve zelo zanimivi prozni deli, to sta roman *Hiša* (2026) in zbirka avtobiografskih, esejističnih zgodb *A si lahko vsaj enkrat tiho* (2022). Znana je postala kot kolumnistka v različnih časopisih in revijah, zlasti v Mladini, v katerih je pisala o enakih možnostih in sprejemanju drugačnosti. V romanu *Hiša* je oblikovala duhovito, samoiрониčno pripoved mlade ženske, umetnice v svobodnem poklicu, ki z možem glasbenikom in z majhnim sinom živi v podeželski hiši. A mlada družina si te hiše zaradi prekarnega dela in nestalnih dohodkov ne more več privoščiti, zato jo sklenejo prodati, kar pa se izkaže za zelo zahteven podvig. Roman v širšem kontekstu ponuja podobe iz slovenske tranzicije in priča o trdem življenju mladih v majhni srednjeevropski državi Sloveniji, ki je bila nekoč socialistična, zdaj pa je polna različnih neoliberalnih praks.

Zbirka pripovedi *A si lahko vsaj enkrat tiho* (2022) je svojevrstna esejistična avtobiografija. Pisateljica se je kot študentka v Slovenijo priselila iz Beograda, v svojih pripovedih pa tematizira leta svojega odrasčanja v Srbiji, posledice vojne v tej državi, čas Natovega bombardiranja Beograda in zlasti položaj mladih, ki s pogubno Miloševićevo politiko niso imeli nobenega opravka, a so morali nositi njene posledice. Številni so se zato – tako kot pisateljica – iz Beograda izselili. Ivana Djilas se je slovensko začela učiti v Sloveniji, pričenjala pa je tudi pisati v tem jeziku. Zelo si je prizadevala za to, da bi lahko delala v svojem poklicu in bila sprejeta. Ker pa je imela za seboj izkušnjo begunstva, je ostala občutljiva za marginalne skupine, zlasti za tiste, ki potujejo na Zahod po t. i. balkanski poti. Kot kritična intelektualka pa se loteva tudi marsikatero družbene teme v sodobni Sloveniji.

Adriana Kući je Sarajevčanka, ki živi v Mariboru. Leta 2022 je izdala avtobiografsko-fikcijski roman *Ime mi je Sarajevo*. Roman sodi med dela, ki obravnavajo razpad Jugoslavije in življenje v osamosvojeni Sloveniji – podobno kot prozna dela Gorana Vojnovića, Simone Lečnik, Ivane Djilas, Dijane Matković in Lidije Dimkovske. V njem osrednja literarna oseba Lana doživlja mladost, prijateljstva in prve ljubezni v Sarajevu, ki ga obstreljujejo ostrostrelci in na katerega padajo granate. Med vojno je bila hudo ranjena, njen oče pa ubit. Njene fizične in psihične bolečine zato ostajajo z njo, tudi ko se po vojni preseli v Maribor, kjer se poroči s Slovencem. A njen zakon ni srečen, zato ponovno poišče Emirja, svojo mladostno ljubezen. Adriana Kući je roman *Ime mi je Sarajevo* napisala v slovenščini, čeprav do svojega tridesetega leta slovensko ni znala. V srcu pa je, kot piše, ostala

Sarajevčanka, ki v svoji literaturi z izrazito protivojno idejo prikazuje podobe travmatiziranih življenj.

Dijana Matković je hči bosanskih priseljencev v Slovenijo, rojena v Sloveniji. Dela kot pisateljica, literarna kritičarka in prevajalka. Roman *Zakaj ne pišem* (2021) je njeno drugo literarno delo. Recenzenti so ga imenovali avtofikijski in esejistični roman. Literarni teoretik Marko Juvan je v delu *Hibridni žanri* (2017) pisal o tem, da je hibridnost prepoznavni znak postmodernizma in postmoderne (Juvan 2017: 29). V hibridnih romanih, kakršen je roman Dijane Matković, pogosto naletimo tudi na teoretski diskurz, ki vsebuje odlomke iz raznih literarnozgodovinskih, filozofskih in socioloških del, s katerimi avtorica razvija, dopolnjuje ali komentira svojo pripoved. Njen roman *Zakaj ne pišem* je napisan na avtobiografski osnovi, žanrsko hibridno pa pripoveduje o problemih priseljenstva v sodobni Sloveniji, odrasčanja v revščini in zaznamovanosti z njo, o oklepajoči patriarhalni vzgoji in depriviligiranosti žensk v družbi, o razpadanju družine. S posebno občutljivostjo piše o problemih tujstva, nacionalizmu in ksenofobiji. Njen roman je ob izidu vzbudil veliko pozornost, Primož Mlačnik pa je v članku z naslovom *Zakaj sploh pisati: razredna melanholija in neoliberalizem v romanu Dijane Matković* zapisal: »Njena zgodba priča o življenju, ki ga s sadističnimi učinki določa neoliberalizem /.../, mazohistično pa ga podpira neoliberalna kulturna etika, ki ljudi sili v 'prostovoljno' sklepanje mučnih ekonomskih in socialnih pogodb.« (Mlačnik 2023b: 212)

3 Sklep

Prispevek želi nakazati tematiko in smeri raziskovanja ženskega avtorstva v sodobnejši slovenski literarni zgodovini. Avtorice in njihova literarna dela predstavljajo temu primeren izbor, ki pa zajema »le« področje proze, v glavnem romana. Zunaj naše raziskovalne pozornosti tokrat ostajajo poezija, dramatika in esejistika, saj bi to preseglo namen prispevka. Opozarjam pa, da je tudi na teh področjih veliko zanimivih pisateljic in njihovih del, ki so večkrat celo v sodobnosti ostajale prezrte, npr. zlasti na področju raziskovanja slovenske esejistike.

Feministična literarna veda si prizadeva, da bi žensko avtorstvo naredila vidno. V svojem nedavnem besedilu z naslovom *Osebnost in kulturno nomadstvo v izbranih delih sodobnih slovenskih prozaistk*, objavljenem v reviji *Slavia Centralis*, sem zapisala: »Vsa literarna besedila sodobnih slovenskih pisateljic so feministično ozaveščena besedila,

ki znotraj sicer različnih problematik tematizirajo položaj in vlogo sodobne ženske, pa tudi izseljenke in priseljenke ter kulturne in jezikovne nomadke.» (Borovnik 2023: 275) Poudarila sem žensko avtorstvo v sodobnejši slovenski prozi in tematiko večkulturnosti in medkulturnosti v njem, obenem pa tudi to, da pišejo pisateljice v različnih jezikih – razen v slovenščini še v češčini, nemščini, slovaščini, bosanščini, hrvaščini, srbsščini in makedonščini. Njihova literarna dela izražajo tudi problematiko jezikovnega prestopanja in hibridnost njihovih identitet (Borovnik 2023: 274–275).

Viri in literatura

- Berta BOJETU BOETA, 1990: *Filio ni doma*. Celovec: Založba Wieser.
- Berta BOJETU BOETA, 1995: *Ptičja biša*. Celovec: Založba Wieser.
- Silvija BOROVIK, 1995: *Pišejo ženske drugače?* Ljubljana: Mihelač.
- Silvija BOROVIK, 2012: *Književne studije. O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni prozi in o slovenski književnosti v Avstriji*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Silvija BOROVIK, 2013: *Klič me po imenu. Izbor iz krajše proze slovenskih avtoric*. Ljubljana: Študentska založba.
- Silvija BOROVIK, 2017: *Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze.
- Silvija BOROVIK, 2022: *Ugledati se v drugem. Slovenska književnost v medkulturnem kontekstu*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze.
- Silvija BOROVIK, 2023: Osebo in kulturno nomadstvo v izbranih delih sodobnih slovenskih prozaistk. *Slavia Centralis* 16/2, 259–278.
- Marja BORŠNIK, 1962: *Studije in fragmenti*. Maribor: Obzorja.
- Stanislava CHROBAKOVA REPAR, 2009: *Slovenka na kvadrat. Razglednice iz Slovenije*. Ljubljana: KUD Apokalipsa.
- Lidija DIMKOVSKA, 2019: *Non Oui*. Ljubljana: Modrijan.
- Ivana DJILAS, 2016: *Hiša*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ivana DJILAS, 2022: *A si lahko vsaj enkrat tiho*. Novo mesto: Goga.
- Nada GABOROVIC, 1989: *Maloborna*. Maribor: Obzorja.
- Helga GLUŠIČ, 2002: *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Igor GRDINA, 1992: Ljuba Prenner in malomeščanska kriminalna povest Neznani storilec. Ljuba Prenner: *Neznani storilec. Malomeščanska kriminalna povest*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ivanka HERGOLD, 1983: *Pojoč oreb*. Trst: ZTT.
- Ivanka HERGOLD, 2019: *Nož in jabolko*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Miran HLADNIK, 1981: Slovenski ženski roman v 19. stoletju. *Slavistična revija* 29/3, 259.
- Alenka JENSTERLE DOLEŽAL, Jasna HONZAK JAKIČ (ur.), 2008: *Zofka Kvedrova (1878–1936): Recepte její tvorby ve 21. století*. Praha: Národní knihovna. ČR, Slovenska knihovna.
- Alenka JENSTERLE DOLEŽAL, 1994: *Temno mesto*. Radovljica: Didakta.
- Alenka JENSTERLE DOLEŽAL, 2015: *Pomen biše*. Ljubljana: Zveza Modra ptica.
- Alenka JENSTERLE DOLEŽAL, 2023: *O ljubezni, vojni, izgubi in požari*. Maribor: Kulturni center.
- Alenka JENSTERLE DOLEŽAL, 2017: *Ključ od labirinta: O slovenski poeziji*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze.
- Andraž JEŽ (ur.), 2023: *Slovenska literatura in umetnost v družbenih kontekstih*. (Obdobja, 42). Ljubljana: Založba Univerze.
- Erica JOHNSON DEBELJAK, 1999: *Tujka v biši domačinov*. Maribor: Litera.

- Marko JUVAN (ur.), 2012: *Svetovne književnosti in obrobja*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Marko JUVAN, 2017: *Hibridni žanri*. Ljubljana: LUD Literatura.
- Matjaž KMECL, 1975: *Od pridige do kriminalke ali o meščanskih začetkih slovenske pripovedne proze*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Matjaž KMECL, 1981: *Rojstvo slovenskega romana*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Mirt KOMEL (ur.), 2023: *Memento umori II*. Novo mesto: založba Goga.
- Tina KRANER, 2020: Stanje raziskav o proznih delih sodobnih slovenskih pisateljic. *Slavia Centralis* 13/1, 244–254.
- Maruša KRESE, 2023: *Vsi moja božiči/Alle meine Weihnachten*. Novo mesto: Goga.
- Adriana KUČI, 2022: *Ime mi je Sarajevo*. Maribor: Litera.
- Katarina MARINČIČ, 1989: *Tereza*. Celovec: Založba Wieser.
- Katarina MARINČIČ, 1992: *Rožni vrt*. Celovec: Založba Wieser.
- Dijana MATKOVIČ, 2021: *Zakaj ne pišem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Marjanca MIHELIČ, 2015: *Budimpeštans*. Smlednik: Mirabel.
- Katja MIHURKO, Primož MLAČNIK, Ivana ZAJC (ur.), 2024: *Ljubim lepa pisma. Dopisovanja avtoric slovenske moderne*. Nova Gorica: Založba Univerze.
- Primož MLAČNIK, 2020: Minor Literature in the Case of Brina Svit/Literatura mniejsza na przykładzie Briny Svit. *Przeglady Literatur Slowianskich* 10/1, 207–223.
- Primož MLAČNIK, 2023a: O kulturnem bistvu slovenskih kriminalk. *Memento Umori II*. Ur. Mirt Komel. Novo mesto: Založba Goga. 298–315.
- Primož MLAČNIK, 2023b: Zakaj sploh pisati: Razredna melanholija in neoliberalizem v romanu Dijane Matkovič. *Slovenska literatura in umetnost v družbenih kontekstih*. (Obdobja, 42). Ur. Andraž Jež. Ljubljana: Založba Univerze. 207–214.
- Primož MLAČNIK, 2024a: Epistolarne intimnosti: razmerja med pisemskim prijateljstvom, ustvarjalno samocenzuro in žensko emancipacijo. *Ljubim lepa pisma. Dopisovanja avtoric slovenske moderne*. Ur. Katja Mihurko, Primož Mlačnik, Ivana Zajc. Nova Gorica: Založba Univerze. 516–535.
- Primož MLAČNIK, 2024b: Self-censorship?: The Transition between Latin and Cyrillic Script in the Personal Correspondence of Women Writers in the Era of Slovenian Modernism/Samocenzura? Prehajanje med latinico in cirilico v osebni korespondenci pisateljic v obdobju slovenske moderne. *Slavia Centralis* 17/1, 162–175.
- Maja NOVAK, 1993: *Izga kongresa ali umor v teritorialnih vodab*. Maribor: Obzorja.
- Maja NOVAK, 1995: *Cimre*. Maribor: Obzorja.
- Marjeta NOVAK KAJZER, 1985: *Kristina*. Ljubljana: Borec.
- Marjeta NOVAK KAJZER, 1987: *Vila Michel*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Marjeta NOVAK KAJZER, 1990: *Posebne nežnosti*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Boris PATERNU, 2013: Iz vulgarne resničnosti v pokončnost: roman Nož in jabolko Ivanke Hergold. *Delo, Književni listi*, 26. 9. 2013.
- Marija PIRJEVEC, 2017: *Ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem*. Trst: Mladika: Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm.
- Brina SVIT, 2003: *Moreno*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Brina SVIT, 2008: *Coco Dias ali Zlata vrata*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Brina SVIT, 2014: *Slovenski obraz*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jola ŠKULJ, 2012: Kritična paradigma medkulturne eksistence v literaturi. *Svetovne književnosti in obrobja*. Ur. Marko Juvan. Ljubljana: založba ZRC SAZU. 87–109.
- Marjeta NOVAK KAJZER, 1985: *Kristina*. Ljubljana: Borec.
- Marjeta NOVAK KAJZER, 1987: *Vila Michel*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Marjeta NOVAK KAJZER, 1990: *Posebne nežnosti*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Dijana MATKOVIČ, 2021: *Zakaj ne pišem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Dijana MATKOVIČ, 2023: *Nominiranke*. Mladina 27, 7. 7. 23, 62–63.
- Katja MIHURKO PONIŽ (ur.), 2003: *Držno drugačna. Zofka Kveder in podobe ženskosti*. Ljubljana: Delta.
- Katja MIHURKO PONIŽ, 2005: *Zofka Kveder. Zbrano delo. 1. knjiga*. Maribor: Študentska založba Litera.

- Katja MIHURKO PONIŽ (ur.), 2014: *Zofka Kveder. Zbrano delo. 2. knjiga. Neizbrana proza 1898–1903*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Katja MIHURKO PONIŽ (ur.), 2014: *Zofka Kveder. Zbrano delo. 3. knjiga. Neizbrana proza 1904–1933*. Črtice, povesti, novele. Neizbrana proza. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Katja MIHURKO PONIŽ (ur.), 2016: *Zofka Kveder. Zbrano delo. 4. knjiga. Nada. Njeno življenje. Neobjavljena kratka pripovedna proza*. Ljubljana: založba ZRC SAZU.
- Katja MIHURKO PONIŽ (ur.), 2018: *Zofka Kveder. Zbrano delo. 5. knjiga. Dramatika. Članki. Feljoni*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Katarina MARINČIČ, 1989: *Tereza*. Celovec: Založba Wieser.
- Katarina MARINČIČ, 1992: *Rožni vrt*. Celovec: Založba Wieser.
- Luiza PESJAK, 2019: *Beatin dnevnik: Roman. Prvi slovenski družinski roman v obliki dnevnika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Nedeljka PIRJEVEC, 1992: *Zaznamovana*. Maribor: Litera.
- Alenka PUHAR (ur.), 2012: *Mira Mihelič. Družinska slika z gospo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marta VERGINELLA, 2006: *Ženska obrobja. Vpis ženske v zgodovino Slovencev*. Ljubljana: Delta.
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2017: *Teorija pripovedi*. Maribor: Litera.
- Janja ŽITNIK SERAFIN, 2008: *V večkulturna Slovenija. Položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.
- Slavoj ŽIŽEK, Rastko MOČNIK, 1982: *Memento umori*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

